

De weg naar de Hemel ...

In de late Middeleeuwen waren hemel en aarde veel meer met elkaar verbonden dan vandaag de dag. Geloof in een hemel, een hel, in engelen en demonen waren reële overtuigingen in het denken van de mens.

Dit zie je ook terugkomen in de beeldende kunst uit die periode. Door middel van de beeldende kunst ontvingen mensen lessen in het geloof, dus ook over de geestelijke wereld en het leven na de dood. Dit bovenzinnelijke, geestelijke leven werd heel realistisch uitgebeeld. In de kunstwerken die wij kennen uit deze periode is vaak enerzijds de hemel met engelen uitgebeeld en anderzijds de brandende hel met demonen.

In dit artikel wil ik een aantal van zulke kunstwerken laten zien. Een van de vroegste uitbeeldingen van deze voorstellingen zijn onderdeel van een triptiek **Het laatste oordeel** van **Dirk Bouts** (rond 1450), die te zien zijn in Palais des Beaux Arts in Lille. Het linker zijluid heet: **De gelovigen onder weg naar het Paradijs**. Het rechter zijluid heet: **De val van de zondaren**. De hemel wordt in de Bijbel vooral beschreven als een plaats die boven het heelal is. In dit schilderij zien we dit ook. We zien een verbinding tussen de hemel en het aardse Paradijs zoals dat beschreven wordt in de laatste hoofdstukken van het Bijbelboek Openbaring. Op de voorgrond van het schilderij zien we een engel in een prachtig gewaad met vleugels. Zo werden engelen meestal uitgebeeld in deze periode. De gelovigen hebben witte doeken om zoals beschreven staat in Bijbelboek Openbaring hfdstk. 18. Ze worden het paradijs ingeleid. En we zien in het midden een fontein staan die refereren naar de fontein in het Bijbelboek Openbaring hfdstk. 22. De hemel wordt

vaak uitgebeeld als een prachtig, paradijselijk landschap. De hemel wordt op deze manier ook wat concreter gemaakt voor de toeschouwers, als een plek die zij zich kunnen inbeelden. Het rechterzijluid beeldt de val van de zondaren uit. De hel wordt in de Middeleeuwen vooral gesitueerd in de onderwereld. Daarom zien we hier ook dat de zondaren verdwijnen in de aarde. Ze worden begeleid door vreemd

zijn van **Jheronimus Bosch**. De eerste twee werken verbeelden de opname van de gelovigen in het paradijs. En ze komen aan in het hemelse Paradijs. Bij de uitbeelding van de opname zien we dat engelen, de gelovigen naar een koker van licht dragen. Het is een unieke weergave van de hemel. Het bijzondere van deze uitbeelding is dat dit beeld ook vaak is beschreven door mensen met een bijna-dood-

uitziende wezens, die demonen worden genoemd.

Een viertal andere schilderijen (van rond 1490) met dit thema

ervaring. Zij geven vaak aan een tunnel van licht te zien. Ik trek verder geen conclusies over Jheronimus Bosch. Maar het is wel interessant dat hij zo'n zelfde

De oversteek van Joachim Patinir

beeld gebruikt voor de overgang van de dood naar de hemel. Het schilderij van het aardse paradijs vertoont veel overeenkomsten met het schilderij van **Dirk Bouts**. De andere twee werken verbeelden de zondaren in de hel en een brandende hel. **Jheronimus Bosch** beeldde vaak de hel heel expliciet uit met brandende gebouwen en angstaanjagend uitzienende wezens.

Schilders in die tijd wilden de mensen waarschuwen en wakker maken. Het verschil tussen hemel en hel vormde een steeds groter wordend contrast in de schilderkunst. Het was een duidelijke oproep voor het doen van goede werken en de juiste keuzes maken om niet de hel terecht te komen.

In mijn vorige artikel, over schilderijen met de doop van Jezus,

liet ik al zien dat de kijker steeds meer tot nadenken werd gezet. Het schilderij: **De oversteek** van **Joachim Patinir** uit circa 1520 is daar ook een goed voorbeeld van. We zien een prachtig landschap waar in het midden een rivier stroomt. Op de rivier vaart een bootje met een ziel erin. Langs de linkeroever is een inham te zien in een rotsig landschap. Aan de rechteroever zien we ook een inham maar nu omgeven door prachtige bomen en struiken. De ziel staat voor de keuze waar hij in zal varen. Kiest hij voor de moeilijkere, rotsachtige inham waarlangs hij zal komen in het hemelse paradijs? De andere keuze is de mooie baai invaren. Het ziet er aantrekkelijker uit maar daarachter is wel de hel. Dit soort schilderijen moesten mensen tot nadenken zetten over hun eigen keuzes. Hetzelfde thema komt ook al voor in de

gelijkenissen van Jezus. Daarin waarschuwt Hij dat de weg naar de hemel moeizamer te vinden is en dat de smalle doorgang de weg is naar het Koninkrijk van de hemel. Maar Jezus belooft ook een glorieuze toekomst aan wie Hem wil volgen. Ook in de latere geschiedenis blijft deze thematiek terugkomen. Bijvoorbeeld in de verhalen van John Bunyan over de Christenreis en de Christinne-reis. In het hedendaagse Christendom worden deze twee uitersten niet meer zo scherp tegenover elkaar gezet. Maar ik wil de lezer uitdagen! Kijk eens naar het schilderij van Joachim Patinir en beeld je in dat jij op deze rivier vaart? Welke keuze zou jij maken?

Gerdine Baaij

Missionairwerker bij Operatie Mobilisatie in België. Zij heeft kunstgeschiedenis gestudeerd aan de universiteit in Leiden en is afgestudeerd op kunst van de Nederlanden van 1400-1600.